

1. Een wolk uit de zee

*Zouden wij het goede van God ontvangen en het kwade niet?
Want gij weet zelf dat wij hiertoe bestemd zijn.*

De crisis van 1900

‘Vanaf het jaar 1661 tot het jaar 1893 stierven wereldwijd 130 protestantse zendelingen de marteldood, terwijl tot 1900, inclusief de moord op Stenhouse in 1901, in China alleen al 136 protestantse zendelingen en 53 kinderen (totaal 189) als martelaars stierven. In Shan-si hadden we in juni 1900 nog 88 werkers. Meer dan de helft van hen werd vermoord (47), slechts 41 konden ontsnappen.’³ Het zal daarom niet moeilijk zijn toe te geven dat dit verhaal een periode zonder weerga betreft – in de geschiedenis van de zending. Als ik erop terugkijk in het licht van alles wat ik sindsdien heb geleerd over die donkere tijd, verwonder ik me meer en meer over het wonder van bevrijding dat God bereidde voor de 41 overlevenden (inclusief mijzelf) uit de van bloeddruipende provincie Shan-si. Menselijke uitleggingen kunnen dit niet verklaren.

Zo uniek als deze geschiedenis is – als we kijken naar het aantal slachtoffers – zo nauwelijks minder uniek is zij als we letten op de aantallen van hen die ontsnapten aan de scherpte van het zwaard, dat gebruikt werd door de Gilde van het Grote

3. Uit een toespraak van Stevenson (C.I.M.) bij de onthulling van de gedenkplaat van de Martelaren van de China Inland Mission, Shanghai, 21 februari 1902.

Zwaard.⁴ Een bespreking van onze ontsnapping komt niet tot zijn recht zonder een korte verwijzing naar de oorzaken. Een gevolg kan nooit goed begrepen worden zonder zijn oorzaak, en dit geldt wel heel bijzonder voor de stortvloed van Chinese haat die alle grenzen doorbrak en zich in de zomer van het jaar 1900 meedogenloos richtte op de gemeenschap van de buitenlanders. In welk licht moeten we deze crisis lezen en beoordelen?

Zeven redenen kunnen daarvoor worden genoemd. Het doel van dit boek laat slechts een korte vermelding toe van deze redenen.

Vreemdelingenhaat

1. Onder de natuurlijke oorzaken moet China's raciale antipathie tegen buitenlanders en alles wat vreemd is ongetwijfeld als eerste vermeld worden. Algemeen gesproken zit de haat tegen buitenlanders in het bloed van de Chinees. Deze natuurlijke haat is van generatie op generatie gevoed door een nationaal besef van exclusiviteit, voortkomend uit een overdreven trots die er prat op gaat dat de wereld een vierkant is en China een cirkel daarin. Deze cirkel raakt de vier zijden, en de vier hoeken buiten de cirkel zijn dan het domein van de buitenlandse barbaren. De laatste jaren is deze voorstelling gevoed door een steeds diepere argwaan met betrekking tot de expansiedrift van buitenlandse naties. In de ogen van de bewoners van het Hemelse Rijk betekende dat niets anders dan het uiteindelijke uiteenvallen van hun keizerrijk.

4. 'Dat zoveel mensen, reizend onder de omstandigheden die nauwelijks bekend zijn, honderden mijlen door vijandig gebied hebben afgelegd, en gezien werden door honderdduizenden, in totaal door miljoenen vijanden, onder wie velen uit waren op hun dood, en toch zijn ontsnapt, ontsnapt om hun verhaal te vertellen, dat is een moreel wonder dat alleen te verklaren is door de erkenning van de remmende hand van God.' Aldus Arthur Smith (in *China in Convulsion*, deel 2, 619).

Opium

2. Deze ingeboren haat verergerde echter ernstig door het kwaad van de opium – Engels zonde ... en China's verdriet. Dit kwaad werd haar door de buitenlander zo goed als opgedrongen met de punt van de bajonet. De vroegere onschuldige 'vreemdeling' werd in haar ogen een 'vreemde duivel'.⁵ Dat hoeft ons niet te verwonderen. Dit schreeuwende kwaad woerkt diep in het hart van het Chinese ras, en het is nooit vergeven. In de provincie Shan-si, waar de schrijver geroepen was te werken, was de praktijk van opiumgebruik bijna universeel. Het is niet overdreven als we zeggen dat negen op de tien van de hele bevolking van de provincie in meer of mindere mate verslaafd was. Toch herinnert de schrijver zich niet ooit een Chinees te hebben ontmoet die het niet als een ondeugd zag. Het is in wezen zonde (tsui) in zijn ogen. Temeer daar je een opiumroker er altijd van kunt overtuigen dat hij een zondaar is door hem te wijzen op zijn vernederende gewoonte. Terwijl elk ander beroep op zijn moreel besef lijkt te falen. Niet zelden zijn wij als Engelsen vervloekt in de straten tijdens openlucht-prediking, omdat wij de verwoestende drug introduceerden; en de gemiddelde Chinese geest begrijpt niet hoe een 'duivel' die heeft geholpen hem te verdoemen, naar ziel en lichaam, zich kan bekommeren om zijn redding. Hij redeneert: 'Wie kan iets schoons uit iets onreins halen? En hoe kan het Evangelie van de liefde van God komen uit een land dat opium heeft gestuurd?'

De volgende pregnante passages, aangereikt door Arthur H. Smith in zijn veelbetekenende werk *China in Convulsion*,⁶ zul-

5. Dat dit op zichzelf een term van afschuw en verwijt is, kan door sommigen ontkend worden. Over dit punt kreeg ik zelf duidelijkheid tijdens onze vlucht. Het verschil tussen *iang ven* en *iang kuei-tsi* was tekenend; het laatste woord werd consequent gebruikt door Bokkers in Shan-si en door hun sympathisanten in Ho-nan; het eerste als regel in het vriendelijke Hu-peh.

6. Deel 1, 92-94.

len vast aannemelijk zijn voor de onbevooroordeelde lezer; zeker als hij de netelige kwestie vanuit Chinees perspectief wil begrijpen:

Het gebruik van opium in China is onlosmakelijk verbonden met de buitenlander, zelfs in zijn naam ('vreemde aarde'). Terwijl de Chinezen bijna een natie van opiumrokers zijn geworden, bestaat het nationale geweten nog steeds. Dat geweten vormt een krachtig protest tegen de gewoonte die men niet kan stoppen. Het is gemakkelijk aan te tonen dat veel van de meest nadenkende Chinezen in het Keizerrijk het verval van China en het algemene gebruik van opium met elkaar in verband brengen, als oorzaak en gevolg. De volgende rake verklaring over het onderwerp werd geschreven door de Tao-t'ai van Soo Chow, die de leiding had over de zoutbelasting in die stad: 'Vanaf de oudheid tot op de dag van vandaag was er nooit zo'n stroom van kwaad en ellende neergedaald, als nu op China door het ontvangen van de vloek van opium (...). Vanaf de tijd dat opium voor het eerst in China werd geïntroduceerd tot nu, een periode van meer dan 100 jaar, moet het aantal doden door opium in de miljoenen lopen. Nu zijn er velen in China onder de hogere klasse die onwetend zijn over de ware stand van zaken, en die niet bereid zijn om de Chinezen de schuld te geven voor hun fout ten aanzien van opiumgebruik. Nee, zij schrijven de echte oorzaak van de problemen toe aan de gierigheid van buitenlanders, en kijken dus met haat op hen neer. Ook de onwetende massa's hebben een nog grotere antipathie tegen hen, zoals we voortdurend zien in de uitbarstingen tegen zendelingen en rellen.'

Deze passage laat voldoende uitkomen waar de Chinese vijandigheid zich op richt, namelijk op de instrumenten van de nationale ondergang. Dat de meest intelligente mensen in China de schade van opium ten sterkste afkeuren is gemakkelijk te bewijzen; zoals, bijvoorbeeld, door het breed geciteerde en populaire werk van de beroemde gouverneur-generaal van de twee

Hu-kuang provincies, Chang Chih Tung – onlangs vertaald voor Engelse lezers onder de titel China's enige hoop. Hierin staat een hoofdstuk, getiteld 'Werp het vergif eruit'. De volgende paragraaf is hiervan een uittreksel: 'Het is zeker niet de omgang met buitenlanders die China ruïneert, maar dit vreselijk vergif. O, het verdriet en de verwoesting die het ons volk heeft gebracht! Honderd jaar geleden kwam de vloek over ons, meer vernietigend en dodelijk in zijn gevolgen dan de Grote Overstroming, of de gesel van de woeste beesten. Dit is evident, want de wateren kalmeerden na negen jaar en de teisteringen door menseneters bleven beperkt tot één plaats. Opium heeft zich met vreselijke snelheid verspreid, met hartverscheurende resultaten in alle provincies. Miljoenen en miljoenen zijn getroffen door deze plaag. Vandaag de dag grijpt zij als een lopend vuur om zich heen. In snelle en dodelijke jacht verspreidt zij overal een verwoesting, die de geesten ruïneert en de kracht en rijkdom van zijn slachtoffers wegvreest. Het meest rampzalige van haar vele schadelijke gevolgen is de verwoesting van de geest. Het gif verzwakt de wil, ondermijnt de kracht van het lichaam, maakt de gebruiker onbekwaam om zijn normale plichten te vervullen en ongeschikt om te reizen. Het verbruikt zijn vermogen en brengt de ellendige stakker tot armoede, onvruchtbaarheid en seniele aftakeling. Als er niets wordt gedaan om deze vreselijke plaag te stoppen in zijn verwoestende gang, dan zal het Chinese volk veranderd worden in een massa wel lustige duivels. Dit is de huidige toestand van ons land.'

Wanneer de meest gerespecteerde en meest invloedrijke Chinees in het keizerrijk zich richt tot zijn eigen land met woorden als deze, is het klip en klaar dat dit teruggaat op een diepe overtuiging. Terwijl Zijne Excellentie veel moeite doet om aan te tonen dat de Chinezen de verwoesting door opium aan zichzelf te danken hebben, is het zeker dat de meeste Chinezen de ellende, verloedering en verwoesting door deze verschrikkelijke drug direct in verband brengen met de westerse landen, door wier toedoen het spul algemene bekendheid kreeg. En dat juist dit feit

een belangrijke invloed was in het creëren en – vanuit Chinees oogpunt gezien – het rechtvaardigen van de vijandigheid jegens buitenlanders. Tervijl van geen enkel oproer gezegd kan worden dat het terugging op het gebruik van opium, is het twijfelachtig of er ooit een uitbarsting (van haat) in China tegen de mensen van overzee was, die niet was begonnen of bevorderd door opiumrokers. Zoals gebeurde vanuit hun toevluchtsoorden waarheen de ergste typen in elke Chinese stad, marktstad en dorp steevast worden aangetrokken.

Argwaan

3. Nog een verontrustende oorzaak van lokale aard was aan het werk in Shan-si. De agenten van het magistraat van Peking hadden gedurende het voorgaande jaar gezocht naar kolen, ijzer en petroleum in de provincie en de argwaan van de mensen was meer dan gewekt. Om aan te tonen hoe reëel hun komst was in deze situatie, wil ik vermelden dat A.R. Saunders, van de China Inland Mission, bijna zijn leven verloor, omdat men veronderstelde dat hij één van de aanstootgevende ingenieurs was. Ook wijzelf werden nauwkeurig ondervraagd gedurende de hele route van onze vlucht. Men wilde weten of de onderneming die ons naar het binnenland had gebracht, niet van dezelfde aard was. Het lijdt geen twijfel dat de herinnering aan het bezoek dat de heren Shockley en Sabioni (die het Peking Syndicaat vertegenwoordigden) gebracht hadden aan onze eigen zendingspost in Lu-an, in Zuid Shan-si, (in de eerste maanden van het voorgaande jaar), deels bijdroegen aan de woede van het volk, de woede tegen ons die ontvlamd was door de Bokseropstand.